Journal of **Gi**fted **E**ducation **R**esearch, 2014, 2(1), 1-22.
Üstün **Y**etenekliler Eğitimi **A**raştırmaları **D**ergisi, 2014, 2(1), 1-22.
ISSN: 2147-7248, http://uyad.beun.edu.tr/

Evaluation of Science and Art Centers in the Twentieth Year Depending on the Reports and Directors' Views

Ahmet KURNAZ[**]

Received: 11 February 2014 **Accepted:** 25 March 2014

Abstract: This study was conducted to determine the state and problems of the Science and Art Centers (BİLSEM) in their twentieth anniversary and propose suggestions to problems related to them. This is a qualitative study conducted in the screening model. It uses the case study method. The data were collected using the techniques of standardized open ended interview questions and review of documents. Within the scope of the interviews, interviews were held with thirty two BİLSEM directors representing different regions of Turkey during the data collection process. Within the scope of document analysis, 13 reports about workshops and meetings that have been held regarding BİLSEM were investigated. The data were interpreted through descriptive analyses. As a result of the study, it was found that BİLSEMs are a model that is important for the education of gifted students in our country and needs to be continued, that they are inadequate in terms of their physical environments and staff members, and that there are problems on issues such as their management, educational practices, student capacity, diagnostic practices, students and parents.
Key Words: Science and Art Center (BİLSEM) , the state of BİLSEMs, Problems of BİLSEMs

[**] *Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Un., Department of Special Education, Konya, Turkey, akurnaz@konya.edu.tr*

© 2014 by BEUN OZELMER, Journal of Gifted Education Research / Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi

Journal of **Gi**fted **E**ducation **R**esearch, 2014, 2(1), 1-22.
Üstün **Y**etenekliler Eğitimi **A**raştırmaları **D**ergisi, 2014, 2(1), 1-22.
ISSN: 2147-7248, http://uyad.beun.edu.tr/

Yirminci Yılında Bilim ve Sanat Merkezlerinin Raporlar ve Yönetici Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi

Ahmet KURNAZ[**]

Alış Tarihi: 11 Şubat 2014 **Kabul Tarihi:** 25 Mart 2014

Özet: Bu çalışma, Bilim ve Sanat Merkezlerinin (BİLSEM) yirminci yılında durumlarını, sorunlarını ve çözüm önerilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma tarama modelinde nitel yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Araştırma örnek olay yöntemindedir. Veriler standartlaştırılmış açık uçlu görüşme ve doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Verilerin toplanması sırasında görüşmeler kapsamında Türkiye'nin farklı bölgelerini temsil edecek otuz iki BİLSEM yöneticisi ile görüşmeler yapılmıştır. Doküman analizi kapsamında da son beş yılda BİLSEM'ler ile ilgili yapılmış çalıştay ve toplantı raporlarından yararlanılmıştır. Veriler betimsel analizlerle yorumlanmıştır. Araştırmanın sonunda BİLSEM'lerin ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin eğitimi açısından önemli ve sürdürülmesi gereken bir model olduğu, fiziki ortamları ve personel sayıları açısından yetersiz olduğu, yönetimleri, eğitim-öğretim uygulamaları, öğrenci kapasitesi, tanılama uygulamaları, öğrenciler, veliler ile ilgili konularda sorunlar olduğu belirlenmiştir.
Anahtar Sözcükler: Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) , BİLSEM'lerin Durumu, BİLSEM'lerin Sorunları

GİRİŞ

Devletler, yönetimlerini devam ettirecek liderleri ve yönetim kadrolarını oluşturmak, bilim, sanat ve spor alanlarında en ileri noktalara ulaşabilmek için özel yetenekli insanlardan yararlanmak istemişlerdir. Özel yetenekli bireylerin eğitimleri için, tarih boyunca çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu özel bireyler, bazen doğru yönlendirilmeler sonucu, çoğu kez de kendi çabaları ile özel yeteneklerini ortaya koyabilmişlerdir. İnsanlığın yararlanabildiği kadar, toplumda kaybolup giden, herhangi bir birey gibi fark edilmeyen özel yetenekli insanların sayısı da az değildir. (Dönmez, 2001).

Tarihsel süreç içerisinde Selçuklularda Nizamiye Medreselerinde yapılan özel yeteneklilerin (ÖY) eğitimi, Osmanlı Devleti döneminde hala günümüze ışık tutan Enderun Mektebi ile yürütülmüştür (TBMM, 2013). Bugün birçok gelişmiş ülkede özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili uygulamalara kaynak olan Enderun, 600 yıllık bir imparatorluğun, yönetim, bilim ve sanat kadrolarını oluşturmuştur. Cumhuriyet tarihimize baktığımızda da özel yetenekli bireylerin eğitimlerine önem verildiği görülmektedir. Yasalardaki çeşitli düzenlemelerle, bu özel kişilere çeşitli fırsatlar yaratılmıştır. Türk eğitim tarihinde özel yetenekliler için bu imkânlar kısaca özetlenirse Nizamiye Medreseleri, Enderun Okulu, 6660 sayılı müzik, resim ve diğer güzel sanat dallarında olağanüstü yetenek gösteren çocukların devletçe eğitilmesini düzenleyen yasa, Fen liseleri, Ankara Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nin 1964 yılından itibaren 5 yıl süre ile bazı ilkokullarda özel sınıf ve türdeş

[**] *Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, Konya, Türkiye, ahkurnaz@hotmail.com .*

© 2014 by BEUN OZELMER, Journal of Gifted Education Research / Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi

kümeler denemesi, 1416 sayılı yasa, Güzel Sanatlar Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri ve Anadolu liseleri uygulamaları sayılabilir (ORGM/MEB, 2013).

Tarihimizde özel yetenekli bireylerle ilgili gurur verici çalışmalar olmuştur. Ancak yakın geçmişimize baktığımızda, özel yetenekli çocuklarımız için donanımlı eğitim ortamlarının sağlanamadığı görülmektedir. 1953-1993 yılları arasında konu değişik şekillerde gündeme gelmiş ancak somut bir ilerleme kaydedilememiştir. 1953-1960'lı yıllarda farklı zekâ testlerinin uyarlaması ile geçmiştir. 1960-1968 yılları arasında normal okullarda sınıf içi zenginleştirme uygulamaları ile ilgili denemeler yapıldığı ancak sürdürülemediği; 1965-1984 yılları arasında üniversitelerde üstün yetenekli öğrencilerin eğitimcilerini yetiştirmek için sertifika programları açılmaya çalışıldığı, ancak bunların da 1984 yılında son bulduğu görülmektedir. 1990 yılında dönemin MEB Bakanı Avni Akyol'un Doğan Çağlar'ı Özel Eğitim Konseyinin planlanması ve düzenlenmesinde danışman olarak görevlendirmesi ile normal sınıflarda zenginleştirme uygulamasını hayata geçirmek için önemli çalışmaların yapıldığı, ancak iki yıl boyunca konuda bilgisine, inancına ve iyi niyetine güvenilen birçok Türk ve yabancı, yetkili bilim adamının görüş ve eleştirileri ciddiyetle dikkate alınarak hazırlanan ÜZÇ Eğitimlerinde Uygulanacak Zenginleştirme Programı Proje Taslağı olan bu taslak da kaybolmaktan kurtulamadığı görülmüştür (Çağlar, 2001). Bir dönem, sebebi bilinmeyen nedenlerle ihmal edilmiş olsa da, 1993 yılında ülkemizin özel yeteneklileri için kalıcı çalışmalar başlatılmış ve Bilim Sanat Merkezlerinin (BİLSEM) kuruluşu gündeme gelmiştir (Dönmez, 2001).

BİLSEM'ler okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına devam eden özel veya özel yetenekli öğrencilerin örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin bilincinde olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumlarıdır (MEB, 2012:a). BİLSEM'lerin kuruluşu incelendiğinde aşağıdaki süreçlerden geçildiği görülür;

T.C. Milli Eğitim Bakanlığınca 1992 yılında zamanın Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan tarafından özel gereksinimli çocukların eğitimlerini sağlamak amacıyla Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuş ve Genel Müdürlük teşkilat yapısı bünyesinde idari, rehberlik ve özel eğitim olmak üzere 3 daire başkanlığı ve bunlara bağlı 25 şube oluşturulmuştur. Özel eğitime gereksinimi olan engel gruplarına ilişkin ayrı şubelerle birlikte, özel yeteneklilerin eğitimleri şubesi kurulmuş ve çalışmalar başlatılmıştır. Ülkemizin mevcut ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim şartları dikkate alınarak, daha fazla sayıda özel yetenekli çocuğa en uygun modelle ulaşılabilmesi için, farklı ülkelerde uygulanan modeller incelenmiş, uygulanabilirlikleri tartışılmış ve yazarın, daha önceki akademik çalışmaları da temel alınarak ülkemiz şartlarına uygun yeni bir model geliştirilmiştir. Bu model Prof. Dr. Dönmez'in kendi çalışmalarında "Ek Ders Uygulama Okulu" olarak isimlendirdiği daha sonra Bilim ve Sanat Merkezi olarak adlandırdığı, pilot proje olarak beş ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Bayburt ve Denizli) öğrenci seçimi, öğretmen seçimi ve eğitimi, aile eğitimi ve bina hazırlıkları ile başlatılan (Baykoç Dönmez, 2011) ve il olarak 1994-1995 öğretim yılında Ankara'da Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkezi adıyla açılan (MEB, 2011) bir uygulamadır. Böylece, yıllar sonra ülke tarihinde özel yetenekli çocuklarımız için yasal mevzuatı olan sistemli bir eğitim merkezi ve programı başlatılmıştır. Bilim Sanat Merkezleri, Genel Müdürlük ilgili personelinin, bu merkezlerin yönetici ve öğretmenlerinin ve merkezlerde yetişen çocukların ve ailelerinin katkıları ile gelişmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Bugün itibari ile sayıları 71'e (ORGM, 2014) ulaşmıştır.

BİLSEM'ler inişli çıkışlı yolculuklarında yirminci yıllarını doldurmuş durumdadır. Ancak yirmi yıldır BİLSEM'lerin durumunun nasıl olduğu, üstün yetenekli öğrencilere katkıları, ülkemizde üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili bilgi birikimine etkileri, sorunları ve öncelikli ihtiyaçları, bir model olarak BİLSEM'lerin iyileştirilmesi için yapılması gerekenler derli toplu şekilde belirlenebilmiş değildir. Bu tespitlerin yapılması özel yeteneklilerin eğitimi alanında ülkemize has bir model olan BİLSEM'lerin ülkemiz ve dünya üstün yetenekliler eğitim uygulamaları için katkı ve etkisinin net olarak ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca bu tespitler BİLSEM'ler için yapılan değerlendirme ve eleştirilerin kaynak ve sebeplerini de açıklamada katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin eğitimine ilişkin özel bir model olarak ortaya çıkan BİLSEM'lerin durumu son beş yılda oluşturulan raporlara ve BİLSEM'lerde çalışan otuz iki yöneticinin görüşüne dayalı olarak incelenmiştir. Çalışma ile bir model olarak BİLSEMLER'in mevcut durumu, özel yeteneklilerin eğitimine katkıları, özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili bilgi birikimine katkıları, sorunları ve öncelikli ihtiyaçları, daha iyi hale gelebilmeleri için yapılması gereken uygulamalar belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma tarama modelinde nitel yaklaşımla yürütülmüştür. Araştırmacı, daha önce BİLSEM'de görev yapmış olması ve BİLSEM'ler ve özel yetenekliler ile ilgili TÜBİTAK ve MEB düzeyinde yapılan pek çok üst düzey bilimsel çalışmaya katılmış olması nedeni ile araştırma sürecinin müdahili durumundadır. Nitel yaklaşımlardan örnek olay yöntemi tercih edilmiştir. Örnek olay incelemesi (Case study), tek bir durum/olayı veya birkaç durum/olayı derinlemesine inceleme demektir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bazen bir zaman dilimindeki sosyal olaylar da incelenebilir. Araştırmanın verilerinin toplanmasında doküman analizi ve yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Doküman analizinde son beş yılda BİLSEM'ler ve özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili olarak ülkemizde yayınlanmış olan raporlar incelenmiş, bununla birlikte otuz iki BİLSEM müdürü ile görüşmeler yapılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasında ilk olarak dokümanlardan yararlanılmıştır. Bu bağlamda TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü "Üstün Yetenekliler/ Zekâlılar" 13-15 Şubat 2009 Çalıştayı (BİLSEM MODELİ) Raporu, TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü "20-22 Aralık 2010 Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Ortak Akıl Platformu Raporu, 2013-2017 Türkiye Özel Yetenekliler Strateji Eylem Planı, TBMM (2012). Özel Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Araştırma Komisyon Raporu, BİLSEM Süreci (Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi) İç Denetim Raporu, Bilim Ve Sanat Merkezlerinin Eğitim Programlarını İnceleme Ve Değerlendirme Raporu (Mayıs, 2012), MEB ORGM Bilim ve Sanat Merkezlerinin Eğitim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Raporu (Mayıs, 2012), Karabük Üniversitesi KUYEB üstün yeteneklilerin Eğitimi çalıştay Raporu (2012), Erzincan Özel Yetenekliler Eğitimi Çalıştay Raporu (4-5 Nisan 2013), 1. Sivas Üstün Yetenekliler Çalıştayı Raporu (3 – 4 Mayıs 2013), Tokat üstün yeteneklilerin Eğitimi çalıştay Raporu (30 Kasım- 1 Aralık 2012), Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi 1. İstanbul Çalıştayı Raporu (2012), Özel Yetenekli Bireylerin Eğitimi Strateji ve Uygulama Kılavuzu (2013) ve I. Türkiye Yeteneklerin

Geliştirilmesi Strateji ve Uygulama Planı (2012 – 2016) (29 Eylül 2011) dokümanları incelenmiştir.

Verilerin toplanmasında ayrıca otuz iki BİLSEM müdürü ile yapılan görüşmelerden elde edilen görüşlerden yararlanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları ülkemizin yedi coğrafi bölgesini temsil edecek şekilde belirlenmiştir. Veri toplama yöntemi olarak standartlaştırılmış açık uçlu görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Veri toplama anketinin oluşturulmasında açık uçlu sorular oluşturulurken iki akademisyen uzman görüşüne başvurulmuş, daha sonra üç BİLSEM yöneticisi ile ön uygulama yapılarak soruların anlaşılırlığı incelenmiştir. Son şekli verilen yapılandırılmış standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu katılımcılara gönderilerek düşünceleri yazılı olarak alınmıştır. Veriler betimsel yaklaşımla analiz edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

A. BİLSEMLERİN Algılanma Şekli

BİLSEM'lerin ilgili yönergede ulaşmaları beklenen amaçları ile öğrencilerin eğitimi için ayrılan zaman ve kamuoyundaki görev algıları arasında farklılıklar gözlenmektedir. Katılımcılardan 29'u (%90,6) kamuoyunun BİLSEM'lerin görevini yanlış bildiğini ve beklentilerinin çok fazla olduğunu belirtmiştir. BİLSEM'ler ülkemizde "özel yetenekli öğrencilerin" eğitildiği yer olarak bilinmektedir. Ancak öğrenciler okul düzeylerine göre haftalık 30-40 ders saatlik eğitimlerini normal okullarında almakta iken BİLSEM'de haftalık sadece 6-10 saat eğitim alabilmektedir. Bu eğitimler öğrencilerin yetenek alanlarına göre her bir yetenek alanı için 2-4 ders saati kadar olmaktadır. Kamuoyu BİLSEM'lerden özel yetenekli öğrencilerin eğitimini dünya standartlarında yapıp, bu öğrencileri buluşlar yapan, büyük başarılara imza atan ve ülkemiz yetenekli insan gücünü çok hızlı bir şekilde artıran kurumlar olarak algılamaktadır. Katılımcı Üç: "Bazen veliler geliyor ve bize beklentilerini ifade ediyorlar, öğrenciler şunu ne zaman yapacak, bunu ne zaman yapacak diyerek beklentilerini ifade ediyor, öyle bir ana geliyoruz ki veliler bizden neredeyse uzaya roket göndermemizi bekliyor." demiştir. "Özel zekâlı/yetenekli öğrencileri eğitmek" kavramının büyüsü BİLSEM'lerden bekleneni hat safhaya çıkarmaktadır. Ancak BİLSEM'lerin bir yaygın eğitim kurumu olmaları, öğrencilerin sadece ders dışı zamanlarda öğretime dâhil olmaları, fiziksel imkânların kısıtlılığı, personel yetersizliği, ülkemizde yaygın sınava hazırlık mantığına dayalı öğretim ve başarı alışıklıkları ve öğrencilerin okul ve dershane yüklerinin arttığı durumlarda BİLSEM'e devam etmemeleri BİLSEM'lerin özel yetenekli öğrencileri "çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin" (MEB, 1973) bireyleri haline getirmesinde güçlükler ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. BİLSEM'lerdeki yanlış anlaşılma ile ilgili bir diğer konu öğrenci seçimidir.

B. BİLSEM'lerin Ülkemizde Özel Yeteneklilerin Eğitimine İlişkin Katkıları Katılımcıların tamamı BİLSEM'lerin ülkemizde özel yeteneklilerin eğitimine büyük katkılar sağladığını belirtmiştir. BİLSEM'ler özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili olarak ülkemizde lokomotif görevi üstlenmiştir. Öncelikle "özel yeteneklilerin eğitimini" ülke gündeminde tutmuş ve genel eğitimde bu öğrencilerimizin eğitiminin hatırlanmasını sağlamıştır. Normal okullarda çalışan pek çok öğretmen sınıfındaki ÖY öğrencilerin farkında değilken BİLSEM sürecinde asgari düzeyde de olsa bu öğrencileri fark etmekte ve içlerinde özen gösterenler bu öğrenciler için ek çalışmalar yapmaya başlamaktadır. MEB de gerek BİLSEM'e kayıt hakkı kazanan gerekse BİLSEM tanılama sürecinde bir alandan 130 WISC-R puanı almışken toplam performansı 130 olmayan öğrenciler için destek eğitim uygulaması başlamıştır. Bu

uygulamada da BİLSEM'ler destek eğitimi veren okullara önderlik etmiştir. Katılımcı on bir bu durum için şunları söylemiştir: "Şu ana kadar bulunduğum ilde on iki öğrencinin öğretmenine destek eğitimi için materyal ve teknik destek sağladık, bize başvuran öğretmenler internetten buldukları bilgilerin uygulamaya yansıtmada katkısının olmadığını, başka hiçbir kaynağa ulaşamadıklarını ve kendilerini çok çaresiz hissettiklerini belirtmişlerdir."

Katılımcılardan 30'u (%93,7) BİLSEM'lerin ÖY'in eğiticilerinin eğitimine büyük katkı sağladığını belirtmiştir. BİLSEM'lerde görevlendirilen öğretmenler bu kurumlara atanmadan önce özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili hiçbir eğitim almamışken, bu kurumlarda çalışmaya başlamalarının ardından adeta durumdan vazife çıkarmış ve kendi gayretleri ile özel yeteneklilerin eğitimi, eğitim modelleri ve öğretim etkinlikleri ile ilgili alanlarda bilgi ve beceri düzeylerini geliştirmişlerdir. Öğretmenlerin bu çalışmaları ülkemizde özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili yapılan bilimsel toplantılarda gündeme gelerek ülkemizin özel yeteneklilerin eğitimine ilişkin bilgi birikimin oluşmasında önemli katkı sağlamıştır. BİLSEM öğretmenleri kendi bilgi ve donanımlarını artırmalarının yanı sıra özel yeteneklilerin eğitimi ve öğretimi ile ilgili pek çok araştırma da yapmış, bu araştırmalarını ulusal ve uluslar arası sempozyum ve kongrelerde sunmuştur.

Katılımcılardan 26'sı (%81,2) BİLSEM'lerin bulundukları yerde "özel yetenekliler eğitim kurumu temsilcisi" gibi çalıştığını belirtmiştir. Pek çok eğitimci ve vatandaş konu ile ilgili bilgi edinmek için BİLSEM'lere başvurmakta, normal okullarda çalışan öğretmenler sınıflarındaki ÖY öğrenciler için öğretim etkinliklerini düzenleme konusunda fikir almakta, liselerin çocuk gelişimi bölümü ve eğitim fakültelerinin lisans öğrencileri özel eğitim dersleri kapsamında BİLSEM'lere başvurarak bilgi almaktadır. Yaşıtlarından farklı özellikler gösteren zekâca üstün ve yetenekli çocuklara sahip aileler bu konuda aydınlatılmaya bir kat daha fazla gereksinim duyarlar (Davaslıgil, 2001). Katılımcı on altı:"O kadar çok ziyaretçi alıyoruz ki neredeyse günlük ziyaretçi hatıra defteri tutacağız, üç yaşında çocuğu olan ailelerden tutun da lise çağında öğrencisi olan pek çok aile, sınıfında bazı öğrencilerinin üstün yetenekli olduğunu düşünen öğretmenler ve lise ve üniversite öğrencileri kuruma gelerek pek çok sorular yöneltmektedir. Ama bu soruların bir kısmı bizim görev, yetki ve bilgi alanımızın dışında kaldığı için yeterli cevabı veremiyoruz." demiştir.

Katılımcılardan 25'i (%78,1) BİLSEM müdürlüklerinin, ÖY eğitimi konusunda resmi görevleri dışında ama yapılması son derece gerekli ve önemli işlere imza atarak ülkemizde ÖY eğitimi alanında panel, sempozyum, kongre, çalıştay vb. bilimsel etkinlikler ile araştırmalar yapmakta, yapılmasına katkı sağladığını belirtmiştir. 2012-2013 öğretim yılında beş BİLSEM müdürlüğü önderliğinde Tokat, İstanbul, Sivas, Erzincan ve Elazığ'da beş çalıştay düzenlenmiştir. Katılımcılardan 27'si (%84,3) bu tür akademik çalışmaların ülkemizde üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili uygulama ve yöntemlerin netleşmesine katkı sağladığını belirtmektedir. Bu tür çalışmalar sonunda oluşturulan raporlar (Tokat, İstanbul, Sivas, Erzincan Özel Yeteneklilerin Eğitimi Raporları, 2013) da hem karar vericilere hem de uygulayıcılara yol gösterici olmaktadır. Hatta artık BİLSEM öğrencileri bile yaptıkları araştırmaları bilimsel ortamlarda sunmaya başlamıştır. Özel yetenekli öğrenciler birincisi 2012 yılında Konya'da yapılan "I. Ulusal Çocuk ve Gençlik Kongresinde" 147, ikincisi Bursa'da 2013 yılında yapılan "II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Kongresinde" 139 bildiri sunmuşlardır. Ulusal Çocuk ve Gençlik Kongresinin üçüncüsü de Rize'de yapılacak olup duyurusu ilgili sitede yayınlanmıştır (www.ucgk.org). Katılımcıların hepsi çocuk

kongresinin öğrenciler için çok büyük katkılar getirdiğini ifade etmiştir. Kongre sayesinde öğrencilerin sürekli bilimsel araştırma yapmayı gündemlerinde tuttuklarını, araştırma yöntemleri konusunda sorular (bunu araştırma şekline nasıl getirebiliriz, bunu nasıl araştırabiliriz vb.) sorduklarını, kongrede bilimsel bir platformda bulunma imkânı bulduklarını, bilimsel ortamlara sunu yapma deneyimini yaşadıklarını ve farklı yerlerden gelen arkadaşları ile iletişim kurma imkânı yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcı bir: "Bu kongreye iki yıldır katılıyoruz ve bundan sonraki tüm kongrelere katılacak gibi görünüyoruz, çünkü öğrenci ve velilerden üst düzey bir talep var, biz de pek çok olumlu sonuç elde ediyoruz ve hatta kendimiz de düzenlemek için hazırlık yapıyoruz." demiştir.

C. BİLSEM'lerin Yönetimi

BİLSEM'lerde eğitimin diğer eğitim kurumlarındaki faaliyetlerden pek çok açıdan çok farklı olması yöneticilerin hem işleyişi çok iyi bilmelerini, hem de yönetmelerini gerekli kılmaktadır. Hal böyle olunca özellikle merkez dışından atanan yöneticiler kurumu anlama ve uyum sağlama konusunda güçlükler yaşamaktadır. BİLSEM eğitim faaliyetlerinin takım çalışmasına dayanması, bir öğrencinin gelişiminin pek çok eğitimcinin katkısını zorunlu kılması yöneticilerin çok iyi birer takım lideri olmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle BİLSEM yöneticilerinin en önemli rollerinden biri çalışanlarını bir takım haline getirebilmeleri, zaten zor koşullar altında çalışan öğretmenlerini motive ederek çalışma azimlerini artırabilmeleri ve merkezlerde "biz" bilincini oluşturabilmeleri gerekmektedir (TÜBİTAK, 2010). Katılımcılardan 21'i (%65,6) BİLSEM yöneticilerinin tutumlarının BİLSEM'lerin amacına uygun çalışmasının sağlanması ve öğretmen motivasyonunun sağlanmasında çok önemli olduğunu, yönetici-öğretmen arasındaki olumsuz ilişkiler nedeni ile pek çok BİLSEM öğretmeninin ya görevlendirme ile BİLSEM dışında bir kuruma geçtiğini ya da tayin istediğini belirtmiştir.

"Bir kurum yöneticisi kadar kurumdur." sözü eğitim yönetiminde sıkça ifade edilen bir sözdür. BİLSEM'lerde merkez yöneticileri çok önemli roller üstlenmektedir. Gerek yönetsel gerekse de öğretimsel açıdan yeterli mevzuatın olmayışı, bulundukları illerde kendilerine benzer kurumların bulunmayışı (İstanbul Çalıştay Raporu, 2012), çok farklı konu ve alanlarda eğitimsel faaliyetlerle karşı karşıya olmaları, özel, tüzel ve resmi pek çok kurumla işbirliği yapmak durumunda olmaları, çok farklı öğrenim düzeyinde öğrencilere hitap ediyor olmaları, bulundukları şehirlerde ÖY öğrencilerin eğitiminden birinci derecede sorumlu sayılmaları, eğitim alanında dahil pek çok üst düzey yöneticinin BİLSEM'leri tanımıyor olmaları BİLSEM'deki yöneticilerin işlerini son derece zorlaştırmaktadır. Bu nedenle BİLSEM yöneticileri sürekli inisiyatif kullanmak, risk almak ve pek çok eğitim yöneticisinin gündeminde olmayan sorunlara çözüm üretmek zorundadır. Bu da BİLSEM yöneticilerinin gerek eğitim yönetimi ve gerekse de öğretimsel liderlik açısından donanımlı, problem çözme becerileri yüksek kişiler olmasını gerekli kılmaktadır. Katılımcılardan 27'si (%84,3) kurum yönetimleri sırasında her gün yeni bir durum ile karşılaştıklarını, bu konuların nasıl yürütüleceğine ilişkin mevzuatta yeterli bilginin yer almadığını, üst düzey yöneticilerden de görüş alamadıklarını ve çözümü kendi inisiyatifleri doğrultusunda belirlediklerini, ancak bir dayanak bulamadıkları için de tedirginlik yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

D. BİLSEM'lerin Fiziki Durumları

BİLSEM'lerin fiziki koşulları incelendiğinde ülkemizde çok az BİLSEM'in BİLSEM olmak üzere planlanarak yapılan binalarda eğitim verdikleri, binalarının % 90'ı üstün

yetenekli bireylerin eğitimine uygun olarak tasarlanmadıkları (Demirci, 2010), %90'ının daha önceden resmi kurum iken ihtiyaç fazlası duruma düşmesi sonucu BİLSEM'lere devredilen binalarda eğitim verdikleri bilinmektedir. Hatta bazı BİLSEM'ler ortaokul ya da lise gibi başka bir eğitim kurumu veya herhangi bir kamu ya da dernek binası ile aynı binayı paylaşmaktadır. MEB ÖRGM'nün 2012 yılında yayınladığı rapor ve BİLSEM Süreci (Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi) İç Denetim Raporu (Demirci, 2010) incelendiğinde Bilim ve Sanat Merkezlerindeki;

- Fen Laboratuvarlarının (Fizik, Kimya, Biyoloji) durumu incelendiğinde, Bilim ve Sanat Merkezlerinin 17'sinde Fizik, 15'inde Kimya, 26'sında ise Biyoloji Laboratuvarının olmadığı ve (21) fizik, (21) kimya, (27) biyoloji ve (15) bilgisayar laboratuvarı olmak üzere toplam (84) laboratuvarı ihtiyacı olduğu,
- 53 BİLSEM'de Dil Sanatları Laboratuvarının (%87), 13 BİLSEM'de, Bilişim Teknolojileri Laboratuvarının (%21), 5 BİLSEM'de Resim Atölyesinin (%8), 2 BİLSEM'de ise Müzik Odasının (%3) olmadığı;
- Bireysel ve grupla çalışma odaları ile ilgili durum incelendiğinde, 38 BİLSEM'de (%62) Grup Çalışma Odalarının, 41 BİLSEM'de ise (%67) Bireysel Çalışma Odalarının olmadığı
- Veli Bekleme Salonu, Kütüphane ve Toplantı Salonunu açısından, 33 BİLSEM'de (%54) Veli Bekleme Salonu, 35 BİLSEM'de (%57) Kütüphane, tiyatro salonu ve 24 BİLSEM'de (%39) Toplantı Salonunun olmadığı görülmektedir.

BİLSEM'lerin fiziki durumu ile ilgili katılımcıların 29'u (%90,6) fiziki ortamlarının uygun olmaması nedeni ile mevcut alanları eğitime uygun hale getirmek için yoğun mesai harcadıklarını, büyük bir kaynak ihtiyaç duyduklarını ve istedikleri eğitim etkinliklerini yapmakta büyük oranda zorlandıklarını belirtmişlerdir. Fiziki koşulların gerek öğretim etkinlikleri için yetersiz oluşu, gerekse bilim ve sanatın doğasına göre yapılmamış olması BİLSEM'leri olumsuz etkilemektedir.

E. BİLSEM'lerin Eğitimcileri

BİLSEM'lerin bir diğer sorunu ise personel yetersizliğidir. En son öğretmen seçimi 2007 yılında yapılmış, o tarihten sonra bir öğretmen seçimi yapılamamıştır. Bu konuda hem nicel hem nitel sorunlar yaşanmaktadır. MEB istatistiklerine göre 2012-2013 öğretim yılı sonunda BİLSEM'lereki öğretmen sayısı 669 (MEB, 2013), öğretmen ihtiyacı ise 713'tür (Demirci, 2010). Özellikle öğretmen seçiminde hala objektif kriterlere ulaşılmadığı yönünde bir kanaat olduğu 21 katılımcı tarafından belirtilmiştir.

2013 yılına BİLSEM öğretmen ve yöneticilerinin norm kadro sayısının yeniden belirlenmesi üzerine pek çok öğretmen ve yönetici de BİLSEM'lerden ayrılmak durumunda kalmıştır. Katılımcı Yirmiüç, "Son bir ay içerisinde kurumumdaki iki müdür yardımcısının ikisi de başka kurumlara geçti, ben tek yönetici olarak kaldım, kurum dışında bir toplantı, iş vb. olduğunda kurumda telefonlara bile bakacak kimse kalmadı." diyerek durumu özetlemiştir. Buna bağlı olarak pek çok BİLSEM'de geçici görevlendirmelerle öğretmenler çalışmaktadır. Katılımcı dokuz: "Kurumumuz on yılı aşkın süredir eğitim vermektedir, ancak bu uygulamalarla şu an kadrolu öğretmen sayımız beş, geriye kalan dokuz öğretmen görevlendirme olarak çalışıyor, seneye bu öğretmenlerin görevlendirileceğinin de bir garantisi yok, yeni gelen öğretmenlerin sistemi anlaması neredeyse bir dönem sürüyor, bu da bizi son derece zorluyor." demiştir. Görüldüğü gibi öğretmen yetersizliği eğitimi son derece olumsuz etkilemektedir. Ayrıca çalışan öğretmenlerin BİLSEM'lerdeki çalışma

saatlerinin zorluğu, norm kadro sayılarının bire düşürülmesi ve gelecek yıllarda akıbetlerinin ne olacağı hakkında belirsizlikler (Tokat Çalıştay Raporu, 2012) kadrolu öğretmenlerde motivasyon düşüklüğüne neden olmaktadır. Katılımcı yirmi sekiz: "Öğretmenler her gün seneye durumumuz ne olacak? BİLSEM'ler kapanacak mı? Norm kadrolar artacak mı?" sorularını tartışmakta ve gün geçtikçe BİLSEM'de çalışmaktan soğumaktadır." demiştir. Hâlbuki ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda az ya da çok deneyimi olan bu eğitimcilerin motivasyonunun çok üst düzey tutulmasına (TÜBİTAK, 2009) ve birikimlerinden azami derecede yararlanılmasına ihtiyaç vardır. BİLSEM'lerde çalışma saatlerinin farklılığı da öğretmenler için önemli bir sorundur. Katılımcılardan 17'si (%56,2) özellikle akşam saatlerine sarkan çalışmaların sorun olduğunu belirtmiştir. Katılımcı sekiz: "Kadrolu BİLSEM öğretmeni olmadığı halde BİLSEM'de çalışma açısından donanımlı olduğunu bildiğimiz arkadaşlara bizimle çalışmasını önerdiğimiz zaman çalışma saatlerini belirterek BİLSEM'de çalışmak istemediğini ifade ediyor." demiştir. Hâlbuki 2009 yılında TÜBİTAK TÜSSİDE'de yapılan çalıştayda öğretmen motivasyonunun artırılmasının önemi açıkça belirtilmiştir (TÜBİTAK, 2009).

Öğretmen eksikliğinin yanı sıra öğretmenlerin özel yeteneklilerin eğitimi konusunda aldıkları eğitim ve mesleki gelişimlerini sürdürebilmeleri de önemli bir konudur. 2013 Ocak ayında yayınlanan 2013-2017 Türkiye Özel Yetenekliler Strateji Eylem Planının en önemli üç stratejik ayağından birini de personel eğitimi oluşturmaktadır. Farklı yöntemlerle BİLSEM'lere atanan öğretmenlerin hiç birisi atanma öncesinde özel yeteneklilerin eğitimi alanında sistematik bir eğitim almamıştır. Görev yapan yöneticilerin % 29'u, öğretmenlerin ise % 22'si üstün yeteneklilerle ilgili herhangi bir eğitim almadan görevlerini sürdürmektedir (Demirci, 2010). Bu konuda son birkaç yılda bir 30-50 saatlik hizmet içi eğitim etkinlikleri yapıldığı görülmektedir. Ancak bunlar öğretmenlerin ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktır. MEB, 2010 İç denetim raporuna göre 2010 yılında özel yeteneklilerin eğitimine ilişkin bir hizmet içi eğitim faaliyeti olmadığı görülmektedir. MEB 2014 Merkezi Hizmet İçi Eğitim Planında da bu konuda bir hizmet içi eğitim faaliyeti yoktur. Özel yeteneklilerin eğitimi alanında gerek çalışmakta gerekse de çalışmayı planlamakta olan öğretmenlerin mesleki gelişimleri üniversitelerin kısıtlı kurslarına ya da ücretli olarak açılan kurslara terk edilmiş durumdadır. Hâlbuki üstün zekâlı ve yeteneklilerin eğitiminde öğretmen çok önemli bir ayaktır ve asla görmezden gelinemez. Üstün zekâlı öğrencilerin gerek kişilik, gerekse zihinsel farklılıklarından doğan ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalitede ve nitelikte öğretmenlerin yetiştirilmesi, üzerinde titizlikle çalışılması gereken bir konudur. Üstün zekâlı yetişkinler, yaşamları boyunca unutamadıkları öğretmenleri anlatırken, hayatlarına yön vermelerinde onlara yardımcı olan ve farklılıklarını diğerlerine fark ettiren öğretmenleri işaret etmişlerdir (Sak, 2010).

F. BİLSEM'lerde Eğitim-Öğretim

BİLSEM'ler söz konusu olunca ele alınması gereken konulardan biri de eğitim-öğretim etkinliklerinin yürütülmesi konusundadır. BİLSEM'lerde yürütülecek eğitim-öğretim etkinliklerinin sadece BİLSEM yönergesinde belirtilen çok kısıtlı bir açıklamaya dayalı olması ve bakanlıkça bu konuda bir yönlendirme yapılmamış olması, çerçeve bir programın olmaması farklı uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum 2009 TÜBİTAK BİLSEM Çalıştayı'nda, Karabük Ün. Üstün Yetenekliler, Tokat, İstanbul, Sivas, Erzincan Özel Yeteneklilerin Eğitimi Çalıştay Raporlarının hepsinde dile getirilmiştir. Uygulamaların farklılaşmasının olumlu ve olumsuz yanları vardır. Her bir BİLSEM'in bulunduğu yerel

çevre, öğretim kadrosunun yatkın olduğu öğretim metodolojisini etkin kullanma, farklı metotların denenerek sonuçlarının gözlenmesi ve öğretimde çeşitliliğin getirdiği zenginlik olumlu olarak kabul edilebilecek yönlerdir. Farklı uygulamalar bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Doğruya deneme yanılma yoluyla ulaşmaya çalışma BİLSEM'lerde kurumsal bir yapının oluşturulamamasına sebep olmaktadır. Öğretmen ve öğrenciler bir sonraki yıl nasıl bir yol izleneceği konusunda kararsız kalmaktadır. Katılımcı otuz bir: "Her haziran ayında bir sonraki yıl nasıl bir model uygulayalım konusunu tartışıyoruz, bir önceki öğretim yılındaki uygulamamızdaki olumsuzluklar nedeni ile onu terk edip yeni bir model denemek istiyoruz, farklı model uygulamış diğer BİLSEM'lerden örnekler alıyoruz; ama bir sonraki haziran ayında yine aynı soruyu tartışıyor oluyoruz." demiştir. Uygulamaların bir-iki yıl gibi kısa süreli sürdürülmesi bir eğitim yaklaşımının tüm sonuçlarını görmeye fırsat tanımamaktadır. Uzun süreli uygulamalarda ise yanlış bir yol izlenmesi telafisi mümkün olmayan sonuçlar ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yıldan yıla değişik yaklaşımların uygulanması velilerde kurumlara karşı olan güveni sarsmaktadır.

Katılımcıların 24'ü (%75) BİLSEM yönergesine bağlı olarak ÖY öğrencilere kazandırılmak istenilen becerilerin yetersiz olduğunu belirtmiştir. BİLSEM yönergesinde sekiz temel beceriden bahsedilirken (MEB, 2009) normal öğrenciler için temel eğitim dönemindeki öğrenciler için 14 zorunlu beceri ve her bir derse ilişkin ek becerilerle ellinin üzerinde becerinin öğretimi (MEB, 2005) amaçlanmaktadır. Ayrıca yönergedeki beceriler tanımlanmamış ve kapsamı belirtilmemiştir. Katılımcı on sekiz: "Yönergede belirtilen becerinin tam olarak ne anlama geldiğini ve hangi düzeydeki öğrenciye ne kadarının nasıl öğretileceği konusunda hiçbir ipucu bulunmuyor." demiştir.

Katılımcıların 28'i (87,6) BİLSEM'lerdeki öğretim etkinliklerinde BİLSEM'ler arasında büyük farklılıkların olduğunu ve eğitim aşamalarının tam olarak anlaşılmadığını belirtmiştir. Katılımcı on beş: "Yönetici arkadaşlarla fırsat buldukça konuşuyoruz, herkesin kendine göre bir yöntem izlediğini görüyorum, bazıları branşlara göre becerileri öğretirken bazıları her becerinin öğretimini bir öğretmene vermiş, ama hangisinin doğru olduğundan kimse emin değil." demiştir. Katılımcı yirmi dokuz da :"BİLSEM'deki öğretim aşamalarını öğretmenler tam olarak anlayabilmiş değil, farklı BİLSEM'lerde farklı şekilde anlaşılıyor, mesela Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programında bazıları becerileri öğretmekten vazgeçiyor, bazıları sadece birkaç alanda eğitim veriyor, bazıları ÖYGP gibi uyguluyor." demiştir.

Katılımcılardan 23'ü (%71,8) gerek eğitimde temel bir anlayışın olmaması ve gerekse de öğretim programlarından yoksunluğun öğretim etkinliklerinin niteliğini etkilediğini belirtmektedir. Özel yetenekli öğrenciler kendi yeteneklerini sergileyebilecekleri, aktif olarak etkinliklerde bulunabilecekleri, severek eğlenerek öğrenebilecekleri, yaratıcılıklarını ortaya koyabilecekleri, somut ürünler üretebilecekleri ve ürünlerini gerçek ortamlarda sunabilecekleri öğrenme ortamlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Okullarındaki öğretim etkinliklerine benzeyen, salt bilgi öğrenmeye dayalı, yeteneklerini sergileme fırsatları bulmadıkları, kendi görüşlerinin dikkate alınmadığı öğretim etkinliklerinden de sıkılmaktadırlar (Sarı ve Öğülmüş, 2012). BİLSEM'lerin bir yaygın eğitim kurumu olduğu ve öğrencinin devamının kendisinin ve velisinin isteğine bağlı olduğu hatırlanırsa öğretim etkinliklerinin öğrencileri tatmin etmesinin önemi bir kez daha anlaşılacaktır.

Katılımcılaran 30'u (93,7) BİLSEM'lerin en büyük sorununun öğretim etkinliklerinin nasıl yürütüleceğinin belirlenmemiş olmasının olduğunu belirtmiştir. Tüm öğretim

etkinlikleri yirmi bir sayfalık BİLSEM yönergesinin sadece beş sayfalık bölümünde belirtilen ilkelere göre yürütülmeye çalışılmaktadır. BİLSEM'lerde yeterli öğretmen olmaması nedeni ile sürekli ücretli öğretmen görevlendirildiği bilinmektedir. Ayrıca yeni açılan BİLSEM'lerin de öğretim kadroları yeni oluşturulmaktadır. BİLSEM'lerde yeni başlayan bir öğretmenin öğretim etkinliklerinde ne yapacağını açıkça ortaya koyan hiçbir doküman yoktur. Düşünün ki bir öğretim kurumuna öğretmen olarak atandınız ve size dersinizde ne yapacağınızı, neyi niçin öğreteceğinizi bildiren hiçbir doküman yok! Derslerinizi nasıl yürütürsünüz? Bu sorunun cevabı BİLSEM öğretmenleri için "branşında başka BİLSEM'lerde çalışanlardan aldığı bilgilere göre" ya da "deneyip görerek" şeklindedir. Elbette BİLSEM'lerdeki öğretim etkinlikleri standart bir şekilde belirlenemez. Ancak öğretmenlerin hangi BİLSEM öğretim aşamasının amacının ne olduğu, hangi amaçlara ulaşmaya çalışacakları, hangi bilgi ve becerileri öğreteceklerinin çerçevesini çizen bir öğretim programına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu konuda 2009 yılında 375 BİLSEM öğretmeni ile yapılan yazılı görüşmede, MEB ÖRGM'nün 2012 yılında yayınladığı raporda ve Keskin, Samancı ve Aydın (2103) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına ve Tokat, İstanbul, Sivas, Erzincan Özel Yeteneklilerin Eğitimi Çalıştay Raporlarına göre öğretmenlerin büyük bir bölümü çerçeve bir öğretim programına ihtiyaç duymaktadırlar. Katılımcı yedi: "Örneğin destek eğitim programında geliştirilmesi gerektiği belirtilen (MEB, 2009) becerilerden biri iletişim becerileridir. Ancak "Bu beceri tam olarak ne anlama gelmektedir?" "Bu becerinin kazanımları nelerdir ve hiyerarşik olarak nasıl sıralanmıştır? Hangi öğrenciye hangi düzeyde öğretilmelidir? Hangi alanlarla nasıl ilişkilendirilmelidir?" soruları cevapsız kalmaktadır. Bu belirsizlik ise ilginç sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bazı BİLSEM'lerde "İletişim nedir?" konusun öğretimine yönelinmekte iken bazı alanlarla zoraki ilişkilendirmeler yapılmaya çalışıldığı görülmektedir." demiştir. Katılımcı on da: "Örneğin Fen ve Teknoloji alanında öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmek amacıyla yapılan derste iletişimde kullanılan eski araçlar ele alınmakta, dumanla haberleşmeden haberleşmede güvercin kullanmaya kadar konular ele alınmaktadır. Bu durum özel yetenekli öğrencilerde bilgiye tokluk açısından sorun oluşturduğu gibi öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişimine de bir katkı sağlamamaktadır." demiştir. Aynı durum öğrenme yöntemleri ve bilimsel araştırma tekniklerinin öğretilmesinde de ortaya çıkmaktadır. Beceri temelli yaklaşımla her bir öğretmenin bir beceriyi öğretmesi şeklinde yürütülen uygulamalarda öğretmen kendi alanına ilişkin öğrenme yöntemleri ve bilimsel araştırma tekniklerini ustaca öğretebilmekte iken diğer alanların öğrenme yöntemleri ve bilimsel araştırma tekniklerini öğretmekte sorun yaşamaktadır. Katılımcı iki: "Örneğin bilimsel araştırma tekniklerinin öğretimini üstlenene sosyal bilgiler öğretmeni sosyal bilgiler alanına ilişkin bilimsel araştırma yöntemlerini ustaca öğretebilmekte iken fen alanlarının, müzik, resim ve dil ve edebiyat alanlarının kullandığı bilimsel araştırma tekniklerini öğretmekte doğal olarak yetersiz kalmaktadır." demiştir. Aslında MEB bu sorunun farkındadır. Bu amaçla 2009 yılında "BİLSEM Öğretim Programlarının Geliştirilmesi" için bir komisyon görevlendirmiş, bu komisyon üç aylık bir hazırlık sürecinin sonunda bir taslak program hazırlamış, hazırlanan program 39 farkı BİLSEM'den birer öğretmenin, üç akademisyen ve MEB merkez teşkilatından iki üst düzey yöneticinin katılımı ile Van'da düzenlenen beş günlük bir çalışma ile şekillendirilerek "BİLSEM Öğretim Programı" oluşturulmuştur. Ancak bu program uygulamaya konulmamıştır. Bu konuda BİLSEM yönetici ve öğretmenlerinin katıldığı pek çok çalıştay da (Tokat, İstanbul, Sivas, Erzincan Özel Yeteneklilerin Eğitimi Çalıştayları) yapılmış olmasına karşın bir öğretim programına ulaşılamamıştır.

BİLSEM'lerde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre öğretim etkinliklerinin düzenlenmesi ile ilgili de sorunlar vardır. Bu sorunlar birkaç farklı sebebe bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin ilgi, yetenek ve isteklerine uygun alanlarda çalışmalarını kısıtlayan etkenlerden biri hangi öğrencinin hangi alanda yetenekli olduğunun tam olarak belirlenememesidir. Katılımcı on yedi: "Özellikle WISC-R'den 130'u geçemeyip de özel yetenek sınavı ile öğrenci seçerken ya da BYFP ve ÖYGP'de görsel sanatlar ve müzik alanına öğrenci yerleştirirken elimizde standart bir ölçme aracının olmayışı bizi çok zorluyor." demiştir. Şu anda her hangi bir alanda yetenekli olan öğrencilerin hangi özellikleri taşıması gerektiğine ilişkin ülkemizde yeterli bilgi olmadığı gibi BİLSEM'lerde öğrencileri alanlara yönlendirilirken kullanılan somut ve objektif ölçütler de mevcut değildir. Katılımcı on dokuz: "Özellikle Özel Yetenekleri Geliştirme programında hangi öğrencinin hangi alana yerleştirileceği konusunda ciddi karmaşa yaşamaktayız, bazen öğrenci bazen veli görüşünü dikkate almaktayız, bazen de elimizdeki öğretmene göre yerleştirme yapmaktayız." demiştir. BİLSEM'de tüm branşlarda öğretmenlerin olmaması her öğrencinin istediği alanda çalışmasını kısıtlayan bir diğer etkendir. Ayrıca her bir branşa öğrencilerin eşit olarak dağıtılması öğretmenlerin iş yükü ve girmek zorunda oldukları ders süreleri açısından da bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu arada velilerin tutumu da son derece belirleyici olmaktadır. Veliler çocuklarının ilgi duyduğu ve yetenekli olduğu alanlardan çok sınavlarda daha başarılı olmalarını sağlayacak ya da popüler meslekler için öğrenilmesi gereken alanlara yönelmelerini istemektedir. Katılımcı yirmi: "Tabiri caizse veliler çocuklarının -Fizikçi olmasını Müzikçi olmasına!- tercih etmektedirler." demiştir. Bu durum son derece olumsuz sonuçlar ortaya çıkmasına sebep olmakta, günümüzde de ülkemizin yetiştirdiği kişilerde de bariz olarak görülmektedir. En pahalı eğitim olan tıp eğitimi vererek müzisyen ve sinema oyuncusu yetiştiren bir eğitim sistemimizin olduğu hatırlanırsa bunun için fazla söze gerek kalmamaktadır.

Katılımcılardan 28'i (87,6) öğretim etkinliklerindeki ölçme-değerlendirme uygulamalarının doğru şekilde yapılmadığını belirtmiştir. Katılımcı altı: "Bize nakil gelen öğrencinin dosyasında hangi programda neyi ne kadar öğrendiğini görmek mümkün olmuyor, değerlendirmenin nasıl yapıldığı belli değil, öğrenci ile ilgili ölçme sonuçları -iyi, güzel, çok iyi vb.- ifadelerle belirtilmiş. Bir puan belirtilmediği için karar vermek zorlaşıyor." demiştir. Bu sorunun BİLSEM'lerde beceri öğretiminin nasıl değerlendirileceğinin bilinememesinden ya da ÖY öğrencilerin değerlendirilmesinde kullanılan değerlendirme yöntem ve araçlarının bilinmemesinden kaynaklandığı görülmektedir. Katılımcı on dört: "Öğrettiğimiz becerileri nasıl ölçeceğimizi bilemiyoruz" demiştir.

G. BİLSEMLER'de Öğrenci Seçimi

Katılımcılardan 29'u (%90,6) tanılama uygulamalarında sorun yaşandığını belirtmiştir. Tanılamada ilk sorun küçük yaştaki (2-4 yaşları) ÖY çocuklarımızı tespit edilmesi sürecinde yaşanmaktadır. Bu öğrenciler tanılama yapabilecek yetkili kurumlara ulaşamadığı gibi ulaşanlar için de çok küçük yaştaki ÖY çocuklarımızı tanılayacak ölçme araçları yeterli değildir (TÜBİTAK, 2010). İlkokul dönemindeki ÖY öğrencilerin tanılanmasında da önemli sorunlar vardır. Bu konudaki en önemli sorun ülkemizde kendi kültürümüze has, güncel ve güvenirliği yüksek tanılama araçlarından yoksun oluşumuzdur. Burada sorun bir ölme aracının kendi kültürümüze has olmasından çok ölçme araçlarını kendimiz üretmediğimiz için araçların güncellenmesinin güçlenmesindedir. Ülkemizde ÖY öğrencilerin

tanılanmasında yaygın olarak kullanılan tanılama araçlarından biri Temel Yetenekler Testi (TYT)'dir. Bu testin geliştirme çalışmaları Thurstone tarafından yapılmış ve 1958 yılında Amerika'da şekillendirilmiştir. TYT (9–11)' in Türkiye uyarlama çalışmasına 1999 yılında tercüme ve maddelerin uyarlanmasıyla başlanmış, ancak çalışmaya 2004 yılına kadar ara verilmiştir. 2004 yılında uyarlama uygulamaları yapılan çalışma 2005 yılında tamamlanmıştır. 21 örneklem ilinde 3650 öğrenciden elde edilen verilere dayanmakta olan TYT (9–11) bir uygulayıcı ve bir uygulayıcı yardımcısı tarafından on kişilik gruplara uygulanmaktadır. Ülkemizde öğrencilerin özel zekâlı olup olmadıkları ile ilgili nihai karar verilirken TYT'den belirli bir sıranın üzerinde bulunan öğrencilere nihai olarak WISC- R (Revised) ölçeği uygulanmaktadır. İlk Wechsler Zekâ Ölçeği 1939 da yetişkinler için hazırlanmıştır. Kısaca W-B (Wechsler-Bellevue) olarak adlandırılan bu ölçek 1955 yılında yenilenmiş ve adı WAIS (Wechsler Yetişkinler Zekâ Ölçeği) olarak değiştirilmiştir. 1949 yılında David Wechsler (1896-1981) tarafından geliştirilmiş, 6-16, 11 yaşlarındaki çocuklar için WISC'i (Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği) hazırlanmıştır. Bu ölçek 1974 yılında gözden geçirilmiş ve standardizasyonu yapılmış böylece WISC- R (Revised) ortaya çıkmıştır (Eripek, 1996). Daha sonra üç yeni sürümü oluşturularak Wechsler IV kullanılır oluşturulmuştur ve yeni versiyonları oluşturulmaya devam edilmektedir. Bu ölçek eğitimin gelişmiş olduğu ülkelerde son sürümleri ile kullanılsa bile sadece standart testlere dayalı tanılama hızla terk edilmektedir. Çünkü standardize zekâ testlerinin, akademik ve genel yetenek haricindeki yetenek alanlarını ölçme bakımından sınırlılıkları vardır (Sternberg, Jarvin & Grigorenko, 2011). Oysa ülkemizde en son 1974 yılında gözden geçirilen ve standardizasyonu yapılmış olan WISC-R kullanılmaktadır. Bu zekâ testinde şehir merkezi ve merkez dışında olan öğrencilere göre farklı puanlama normlarının olduğu hatırlanırsa bazı sorunlar daha ortaya çıkar. Bu test ülkemizde en son 1990 yılında revize edilmiştir. Bu çalışma sırasında 1990 yılının yerleşim merkezleri dikkate alınmıştır. Bu da bugün verilen puanların 1990 yılındaki ölçütlere göre ayarlandığını gösterir. Böylece bizler şu an yaptığımız tanılama işlemlerinde bugünün değil, bu tarihte 1990 yılının özel zekâlı çocuklarını belirlemiş oluruz. Görüldüğü gibi gerek TYT ve de gerekse Wechsler testlerinin ülkemizdeki kullanımları maalesef güncel değildir. Bu sorunun farkında olan bakanlık şu anda iki tanılama aracının uyarlama çalışmalarını sürdürmektedir. Aynı zamanda ülkemiz kültürüne uygun bir "Milli Zekâ Testi" geliştirilmesi fikri de gündemdeki konulardandır.

Tanılama ile ilgili nicel sorunlar da vardır. Ülkemizde 350-400 bin ÖY öğrenci varken sadece 11.800 (MEB, 2012) öğrenciyi tanılayabilmiş olmamız bunun en açık göstergesidir. Tanılama sürecinde ülkemizdeki birkaç şehir dışında pek çok ilimizde sadece şehir merkezindeki çocuklar belirli bir sınıf düzeyinde tanılamaya alınmakta, her sınıftan belirli sayıda öğrencinin (1-3) aday gösterilmesi, dolayısıyla tüm öğrencilerin taramalara katılamamaktadır. Sorun aday gösterilen öğrenciler açısından da devam etmektedir. Çünkü grup taramalarında %75'lik dilimin üzerinde yer alan her öğrenciye bireysel zekâ testi uygulanması gerekirken bireysel zekâ testi sadece o ildeki BİLSEM'in belirttiği kontenjanın üç katı kadar öğrenciye uygulanabilmektedir. Bu da aynı sınıf çağında bir il için en fazla 100-150 öğrencinin bireysel tanılamaya alınmasına sebep olmaktadır. Böylece şehir merkezlerindeki çocukların çok büyük bir bölümü tanılamaya dâhil olamamaktadır. Durum ilçe, kasaba ve köylerdeki çocuklar için daha vahimdir. Bu çocuklar için böyle bir tanılama süreci bile söz konusu değildir.

Tanılama öğrencilerin özelliklerini belirlemek ve elde edilen sonuçlardan hareketle öğrencilerin eğitimine yön vermek amacı ile yapılır. Ölçme araçlarından elde edilen

sonuçlara göre öğrencilerin ileri oldukları alanlarda daha çok gelişmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilirken daha az gelişmiş alanlarının da geliştirilmesini sağlayıcı eğitim etkinlikleri düzenlenir. Hâlbuki ülkemizde tanılama işlemlerinin sadece öğrenci seçme amacı ile yapıldığı görülmektedir. Katılımcılardan 29'u (%90,6) öğrencilerin zekâ alanlarına ilişkin elde edilen verilerin öğrencilerin eğitim etkinliklerinin planlanmasında dikkate alınmadığın ifade etmişlerdir. Gerek grup gerekse de bireysel tanılama işlemlerinde ciddi emek, zaman ve para harcanmaktadır. Bu araçların uygulanması sonunda öğrencilerle ilgili elde edilen bilgi ve bulguların öğrencilerin gerek normal okullarında ve gerekse de BİLSEM'lerdeki etkinliklerde kullanılmadığı görülmektedir. Stambaugh ve VanTassel-Baska, (2006) üstün yeteneklilerin müfredatlarının her yıl gözden geçirilmesinin ve elde edilen sonuçların kullanılmasının önemini vurgulamıştır.

Katılımcılardan 26'sı (%81,2) tanılama alanında uzman bireylerin sayısal açıdan yetersiz olduğunu belirtmiştir. Tanılama araçları MEB tarafından eğitilmiş ve sertifika verilmiş uzmanlarca yürütülmektedir. Grup tanılama araçlarını uygulayan uzmanlar sayıca nispeten yeterli iken özellikle bireysel tanılama araçlarını uygulayacak yeterli sayıda uzman henüz mevcut değildir. Mevcut olanların da bu tanılama işlemlerini nasıl yapacakları, görevlendirilmeleri ve ücretlendirilmeleri ile ilgili sorunlar yaşanmaktadır.

Tanılama süreç ve araçları hakkında diğer eğitimcilerin ve ailelerin bilgi sahibi olmayışı bu konuda yanlış anlaşılmamalara sebep olmaktadır. Katılımcı yirmi yedi: "Bize öğrenci aday gösteren bazı öğretmenler kendilerinin bize birden fazla öğrenci gönderdiğini, ancak en az bekledikleri öğrencinin seçildiğini, bu nedenle isabetli bir seçim olmadığını belirtmektedirler. Bunun sebebi öğretmenlerin ÖY Öğrencilerin özelliklerini ve tanılıma sürecinde ölçme aracının neyi ölçtüğünü bilmemeleridir." demiştir.

H. Bilsem'lerin Öğrenci Alım Kapasiteleri

Fiziki imkânların yetersizliği ve öğretmen sayısının ihtiyaca cevap vermekten çok uzak olması BİLSEM'lerin yıllık öğrenci alım imkânlarını son derece olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkemizde 2012 MEB istatistiklerine göre 2012 öğretim yılı sonunda 10.979.301 öğrenci, liseye devam eden 4.756.286; BİLSEM'lerin öğrenci aldığı dönem olan ilkokul aşamasından lise son sınıfa kadar toplam 15.735.587 öğrenci bulunmaktadır. Uluslararası standartlara göre çağ nüfusunun %2,2'sinin özel yetenekli olduğu kabul edilirse ülkemizde BİLSEM'lerin öğrenci aldığı ilkokuldan lise son sınıfa kadarki çağ nüfusu içerisindeki özel yeteneklilerin sayısı 346.783'tür. BİLSEM'lerde kayıtlı özel yetenekli öğrenci sayısının 2011 yılı sonunda 9.215 (MEB, 2011); 2012 yılında 10.700 (MEB, 2012) olduğu dikkate alınırsa ülkemizdeki özel yetenekli öğrencilerin sadece %15 kadarına ulaşılabildiği; %85'inin kendi kaderlerine terk edildiği görülmektedir. Bilim ve sanat merkezleri, % 47 atıl kapasite ile çalışmaktadır (Demirci, 2010). Ülkemizde altısı ilçelerde altmış beşi şehir merkezlerinde olmak üzere henüz kurulanlar dâhil toplam yetmiş bir BİLSEM bulunmaktadır. Bu da göstermektedir ki ilçe, kasaba ve köylerdeki özel yetenekli öğrenciler tamamen göz ardı edilmiş durumdadır. İl sınırları küçük bazı illerimizde ilçe, kasaba ve köylerden kendi imkânları ile şehir merkezindeki BİLSEM'e gelebilen öğrenciler olsa da bunların sayısı son derece azdır.

I. BİLSEMLER'de Öğrenciler

BİLSEM öğrencileri sürecin en önemli ögesidir. Aslında her şey onlar içindir. Ancak öğrencilerin de önemli sorunları vardır. En önemlisi üzerlerinde çok yoğun bir iş yükü

vardır. Okul, kurs, etüt merkezi, spor, BİLSEM, sınav vb. derken sosyal hayattan neredeyse kopma noktasına gelmektedirler. Aynı zamanda ÖY olarak tanılandıktan sonra kendilerinden beklenenler kat kat artmaktadır. Daha önceleri sınavlardan 85-90 almaları takdir edilirken tanılandıktan sonra 95 almaları bile yeterli görülmemekte, neden 100 almadıkları sorulmaktadır (Sarı ve Öğülmüş, 2012). Eğitim kurumlarının velinimetleri öğrencileridir. Bir eğitim kurumunda yeterli öğrenci yok ise bu kurum faydalı olmamanın yanı sıra kapanmaya da mahkûmdur. BİLSEM'lere devam eden öğrencilerin eğitimlerinin 4-6. Yıllarında kuruma devam etmeme eğilimi göstermektedirler. İç denetim Raporuna göre BİLSEM'lerde, ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin devamsızlık oranı % 15, ortaöğretim seviyesindeki öğrencilerin devamsızlık oranı % 50, genel olarak devamsızlık oranı ise % 21 olarak tespit edilmiştir (Demirci, 2010).

Öğrenci devamsızlığının birkaç sebebi vardır. Katılımcılardan 28'i (%87,5) sekizinci sınıf düzeyine gelen öğrencilerin lise yerleştirme sınavına hazırlık için zaman sorunu yaşadığını belirtmiştir. Katılımcıların 25'i (%78,1) ÖY öğrencilerin özel yetenek kursları (müzik, spor, dershane) gibi aktivitelerinin çok olması da devamsızlığı etkilediğini belirtmektedir. BİLSEM'lerdeki eğitimin okul dışı saatler okuldan sonra ya da önce ya da hafta sonu yapılıyor olması (24 katılımcı (%75), ulaşım sorunları, BİLSEM'lerin öğrencilerin evlerine uzak olması (23 katılımcı (%71,8), ve bazı özel okulların derslere ek olarak koydukları etkinliklerin BİLSEM'e gidilecek saatle çakışması (22 katılımcı (%68,7), devamsızlığı etkileyen sebeplerden başlıcalarıdır. Ancak en önemli sebep BİLSEM'lerde uygulanan eğitim etkinlikleri ile öğrencilerin elde edecekleri sonuçlar hakkındaki kafa karışıklığıdır (30 katılımcı (%93,7). Katılımcıların 31'i (%96,8) merkezlerde yürütülen etkinliklerin öğrencilerin ilgisini çeken, özel yetenek alanlarında merak ve isteklerini doyurucu olması devamı destekleyen önemli bir etken olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra velilerin beklentileri, etkinlikler sonunda öğrencide kısa sürede görmek istedikleri sonuçların (doğal olarak) gecikmesi, ÖY öğrencilere ek fırsatlar (üniversiteye girişte puan vs.) verilmemesi, merkezdeki çalışmaya katılma yerine sınava hazırlık amaçlı çalışmanın tercih edilmesi öğrenci devamsızlığını artırdığını belirtmiştir. İç denetim raporunda da devam edemeyen öğrencilerin % 50'si sınav sistemi, %24'ü ulaşım sorunları nedeniyle, % 13'ü merkezlerde tatmin edilemediğinden devam etmediği belirtilmektedir (Demirci, 2010).Katılımcılardan 18'i (%56,5) öğrencinin BİLSEM'e başladıktan sonra okul başarısında düşme olduğunu düşünen veliler olduğunu belirtmiştir.

İ. BİLSEMLER'de Veliler

Eğitim, eğitim kurumu-öğrenci-veli sayacağı üzerine kuruludur. BİLSEM velileri çocuklarının eğitimi için çırpınmakta, onların akademik olarak başarılı olabilmeleri için yoğun çabalar sarf etmektedir. Her seferinde okul dışı saatlerde, bazen sabah bazen akşam kendi gayretleri ile çok uzak yerlerden bile çocukları merkezlere bıkmadan yorulmadan getirmektedirler. Dershane ve sınavlara götürmekte, çocukların isteğine göre özel ders ve kurslara gitmelerini devamlarını sağlamaktadırlar. Kendi sosyal hayatlarında fedakârlık edip çocuklarının geleceğini inşa etme gayreti göstermektedirler. BİLSEM'lerdeki öğrencilerimizin velileri çok farklı eğitim, sosyo-kültürel ve ekonomik düzeylerde olabilmektedir İnsanlar balıklar gibi yüzmeyi, kuşlar gibi uçmayı öğrenmişlerdir; ancak kendilerinin nasıl öğrendiklerini unutmuşlardır. Üst düzey eğitime sahip velilerin bile ÖY öğrencilerin eğitiminde doğru kararlar veremedikleri görülmektedir. (Katılımcı on üç). Özellikle BİLSEM'de kısa sürede sonuçlara ulaşma, çocukların okul ve sınav başarılarına

katkı sağlanması, öğrencinin ÖY olması nedeni ile bazı hakların verilmesi ya da imtiyazların sağlanmasının beklenmesi veliler için çözüm bekleyen sorunlardır. Ama velilerin en çok zorlandığı sorun çocuklarının ilgi ve yetenek alanına göre değil de kendi beğendikleri mesleklere doğru yaptıkları yönlendirmelerdir. Tabiri caiz ise veliler çocuklarının yeteneği müzik alanında olsa bile çocuğunun "müzikçi olmasını fizikçi olmasına! (katılımcı dört) tercih etmektedir. Tüm bunlarla birlikte ülkemizde ÖY çocukların ailelerine teknik, psikolojik ve eğitsel destek sağlayacak kaynak ve kurumlar yok denecek kadar azdır. Bu nedenle veliler kendi yollarını kendileri bulmaya çalışmaktadır. Bu zor süreçte velileri en çok destekleyen kurumlar yine de BİLSEM'lerdir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

BİLSEM'ler kamuoyunda tam ve doğru şekilde anlaşılmamıştır. Bu konuda bilgilendirici çalışmalara yer verilmeli, BİLSEM öğrenci seçim ve öğretim uygulamaları daha şeffaf hale getirilmelidir. BİLSEM'lerle ilgili kamuoyu beklentileri çok yüksektir. Bu da BİLSEM'i bitiren öğrencilerden büyük beklentiler oluşmasına sebep olmaktadır. BİlSEM'lerin bir yaygın eğitim kurumu olduğu, ÖY öğrencilerin tüm öğretim etkinliklerini yürütemediği ve üstesinden gelebileceği yükün tam olarak ne olduğu açıkça ortaya konulmalıdır. BİLSEM'lerin yapı ve işleyişi hakkında öncelikle eğitimciler bilgilendirilmelidir. BİLSEM'lerin temel amacı, görevi ve işleyişi kamuoyunda tam olarak anlaşılmamıştır. BİLSEM'lerde öğrencilere verilen eğitimin mahiyeti, öğrenci seçimi ve öğretmen görevlendirmesi işlemlerinin eğitimci ve kamuoyuna açıklanması gerekmektedir. BİLSEM'ler kanuni durumundan farklı anlaşılmaktadır. Keskin, Samancı ve Aydın (2013) veli beklentilerinin merkezlerin görev tanımıyla örtüşmediğini belirtir ve velilerin BİLSEM'lerin misyonu ve üstün yetenekli bireyler hakkında bilgi sahibi olmamalarına da vurgu yapar.

BİLSEM'ler ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin eğitimi alanında önemli katkılar sağlayan bir modeldir. BİLSEMLER özel yeteneklilerin eğitimini" ülke gündeminde tutmuş ve genel eğitimde bu öğrencilerin eğitimlerini desteklemiştir. BİLSEM'ler Özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili metodolojik bilgiler üretme, bilimsel çalışmalar yapma, genel eğitimde özel yeteneklilerin eğitimini gündemde tutma ve çevrelerine özel yeteneklilerin eğitimi alanında danışmanlık yapma işlevlerini yürütmektedirler. Birgili ve Çalık (2013) "Üstün Yeteneklilerin Eğitimleri ve Türkiye'ye Bakış" başlıklı çalışmalarında BİLSEMLERİN ülkemize has özel kurumlar olduklarını, özel yetenekli öğrencilerin fark edilmesinden becerilerinin geliştirilmesi adına önemli katkılar sağladıklarını belirtmiştir. Eğiticilerin eğitimine katkı sağlamış, velilere, öğrencilere ve ilgilenenlere konu hakkında danışmanlık yapmış, Ülkemizde ÖY eğitimi ile ilgili bilimsel faaliyetler düzenlemiştir. BİLSEM'ler bu katkıları açısından desteklenmeli ve yapı ve faaliyetlerini güçlendirecek imkânları artırılmalıdır.

BİLSEM'lerin yöneticileri bu kurumların görevlerini yerine getirebilmesi ve gelişimleri açısından çok önemlidir, bazı yöneticiler BİLSEM'lerin temel amaç ve işleyişine büyük katkılar sağlamışken bazılarının bu katkıyı sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Keskin, Samancı ve Aydın (2013) Üstün yetenekli öğrencilerin temel nitelikleri ile eğitim sistemimiz ve toplumumuzun geleceği açısından BİLSEM'lerin misyonu düşünüldüğünde, bu kurumlarda görev yapacak yönetici ve öğretmenlerin belirlenecek kriterlere göre seçilmiş olması oldukça önemli olduğunu belirtir. Bu nedenle BİLSEM'lerdeki yöneticilerin özel yeteneklilerin eğitimi alanında uzman ve kurumların temel amaç ve işleyişini kavramış, bu

amaçlar doğrultusunda kurumu yönetme kabiliyetinde yöneticiler arasından seçilmesi önemlidir. Yöneticilerle ilgili diğer bir sonuç da çok önemli rollere sahip yöneticilerin olumsuz tutumları personel motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle BİLSEM yöneticilerinin eğitim lideri, profesyonel vasıflarına sahip vizyoner yöneticiler olmaları gerekmektedir. BİLSEM'lerin yönetimi ile ilgili yasal düzenlemelerin yeterli olmaması çalışmaları olumsuz etkilemekte, ülkemizde BİLSEM benzeri kurumların olmayışı yönetsel sorunlarının çözümünde örnek uygulamalardan yararlanılmasını zorlaştırmaktadır. Bu konudaki yasal düzenlemelerin tamamlanması BİLSEM yönetimini kolaylaştıracaktır.

BİLSEM'lerin fiziki durumu yetersizdir. BİLSEM'lerde Kütüphanelerin, Fen, Dil Sanatları, Bilişim Teknolojileri Laboratuvarlarının, Resim Atölyesinin, Müzik Odasının, Grup Çalışma Odalarının, Veli Bekleme Salonu ve Toplantı Salonları eksiktir. Keskin, Samancı ve Aydın (2013)'ün yaptığı araştırma sonuçlarına göre de yönetici ve öğretmenler BİLSEM'lerin fiziki ortamlarını yetersiz bulmuştur. Bildiren ve Türkanı (2013).BİLSEM öğrencileri ile yaptıkları araştırmada da BİLSEM'deki öğrencilerin BİLSEM'lerin fiziki ortamını hoş bulmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Hâlbuki Üstün yetenekli öğrenciler için bina içerisinde teknolojik imkânların yeterli olması, ilgi merkezlerinin olması, bilim ve sanata uygun farklı uyarıcıların oluşturulması gerekmektedir (Dinnocenti, 1998).

BİLSEM'lerdeki yeterli sayıda kadrolu öğretmen olmaması, BİLSEM'deki öğretmen normları, öğretmenlerin özel yeteneklilerin eğitim alanında yeterli eğitim alamamış olması, kendilerini geliştirecek imkânların yetersizliği ve mesai saatleri ile ilgili konularda sorunları vardır. Sarı (2013) ÖY eğitimi alanında yetişmiş öğretmen bulma sorununu vurgularken Keskin, Samancı ve Aydın (2103) araştırmalarında öğretmenlerin bu konuda aldıkları eğitimi" kısmen yeterli" gördükleri dikkat çekmektedir. Elde edilen verilere göre öğretmenlerin %72'si bu alana yönelik eğitim almışlardır. Ancak öğretmenler eğitim süresi ve alınan eğitimlerin kalitesine göre değerlendirme yaptıklarında kendilerini yeterli görmemektedirler. Bu nedenle daha uzun süreli ve ihtiyaca yönelik olarak düzenlenen eğitim süreçlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Gökdere ve Çepni (2004). Sivas ve Tokat Özel Yetenekliler Eğitimi çalıştaylarında da öğretmen nicelik ve nitelik olarak yetersizliği, öğretmenlerin bölgesel zümrelerinin olmaması, alanında uzman kadrolu öğretmenlerin olmaması, örgün eğitimdeki öğretmenlerin BİLSEM'ler hakkında bilgilerinin yetersiz olması, öğretmenlerin mesai saatlerinin uzun olması sorunlarını ortaya konulmuştur. (Sivas ve Tokat Çalıştayı, 2013). Bu noktadan hareketle, üstün yetenekli bireylerin eğitiminin istenilen düzeyde gerçekleştirilebilmesi için bu merkezlerde görev yapan öğretmenlerin seçimine ve süreç içerisindeki profesyonel gelişimlerine yeterli önemin verilmesi gereği açıktır. Üstün yetenekli bireylerin eğitiminde öğretmenin rolüyle ilgili olarak Gross (2005) üstün yetenekli bir çocuğa verilebilecek en büyük hediyenin, onların yeteneğinin farkında olan, gelişmesi için keyifle çalışan ve korkutmaktan ziyade sevindiren bir öğretmen olduğunu belirtmiştir (Keskin, Samancı ve Aydın, 2103). Bilim sanat merkezlerinde ve diğer kurumlarda üstün zekâlılar ve yetenekliler eğitimi ile ilgili çalışan öğretmenlerin özlük hakları düzenlenmelidir. (İstanbul, 2013). Öğretmenlerin performans takibine ilişkin düzenlemeler yapılmalı, öğretmenler periyodik aralıklarla sınanmalıdır. İsrail'de okul performanslarına bağlı olarak öğretmenlere teşvikler verilmektedir (Hemmings, 2010). Her okula üstün zekâlı çocukların eğitimi alanında uzmanlaşmış öğretmen kadrosu verilmeli, öğretmenlerin, hizmetiçi eğitim, üniversitelerde açılan kurslar, TÜBİTAK ve yerel kalkınma ajanslarınca desteklenen faaliyetlerle özel yeteneklilerin eğitimi alanındaki becerilerinin artırılması gerekmektedir (Erzincan Çalıştayı Raporu, 2013).

BİLSEM'lerde eğitim- öğretim etkinlikleri ile ilgili olarak bir çerçeve eğitim programı yoktur. Bunun olumlu ve olumsuz yönleri vardır. BİLSEM'in bulunduğu yerel çevre, öğretim kadrosunun yatkın olduğu öğretim metodolojisini etkin kullanma, farklı metotların denenerek sonuçlarının gözlenmesi ve öğretimde çeşitliliğin getirdiği zenginlik olumlu yönlerdir. Çerçeve programın olmamasının BİLSEM'lerde kurumsal bir yapının oluşturulamamasına sebep olması, öğretmen ve öğrenciler bir sonraki yıl nasıl bir yol izleneceği konusunda kararsız kalması, öğretim etkinliklerinin nasıl yürütüleceğinin belirlenmemiş olması olumsuzluklara sebep olmaktadır. Öğretim faaliyetlerinde ortak bir anlayış oluşmamış, öğretilecek beceriler tanımlanmamış ve kapsamı belirlenmemiştir, öğretim etkinlikleri öğrencilerin tercih, ilgi ve yeteneklerine göre düzenlenmemiştir. Öğretim etkinlikleri öğrencilerin yetenek alanlarına uygun şekilde yapılamamaktadır. Öğretim etkinliklerindeki yanlışlıklar öğrenci motivasyonunu düşürmektedir. Bireysel özelliklerine uygun eğitim alamayan üstün zekalı öğrenciler okul yıllarında göz ardı edilemeyecek sorunlar yaşarlar (ÜYEP, 2010). ÖY bireylerin etkili bir biçimde yetiştirilebilmesi, bireyin yeteneklerinin tanınarak, sistemli ve programlı bir şekilde geliştirilmesiyle mümkündür (Gökdere, 2004). Sivas ÖY Eğitimi çalıştayında da örgün eğitimle BİLSEM' eğitiminin bir arada yürütülememesi, BİLSEM'ler arasında planların farklı olması, öğretime ilişkin paradigma sorunu, programa bağlı hedef ve kazanımların tanımlanmamış olması, çerçeve programının olmaması, BEP hazırlanmaması, üniversitelerden alanında uzman kişilerden yardım alınamaması eğitim-öğretim ile ilgili temel sorunlar olarak belirtilmiştir. BİLSEM'lerde öğretilmek istenilen kazanımlar günümüz programları ile örtüşmemektedir. En kısa zamanda BİLSEM'lere kazandırılmak istenen beceriler güncellenmeli ve mevcut programlarla bütünleştirilmelidir. Ayrıca öğretimin değerlendirilmesi ile ilgili yöntem ve araçların kullanılmasında sorunlar vardır.

ÖY öğrencilerin tanılanmasında kullanılan ölçme araçları yetersizdir ve güncel değildir. Keskin, Samancı ve Aydın (2103) aynı sorun üzerinde durmuş ve tanılama araçlarının tanılama işlemlerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. ÖY öğrencilerin %95'i tanılanmamış durumdadır. Tanılama sürecinde elde edilen veriler öğrencilerin sadece BİLSEM'e yerleştirilip yerleştirilemeyeceğine karar vermede kullanılmakta, öğrencilerin öğretimine yansıtılmamaktadır. Hâlbuki öğrencilerin zekâlarına bakılarak başarılarının yordanması eski bir anlayıştır. Ciddi emek ve maliyeti olan ve öğrencinin tanınması için son derece öneme sahip tanılama sonuçları öğrencinin öğretim ihtiyaç ve yöntemlerinin belirlenmesinde de kullanılmalıdır. ÖY öğrencileri tanılama alanında uzman bireylerin sayısal açıdan yetersizdir. Ayrıca tanılama süreç ve araçları hakkında diğer eğitimcilerin ve ailelerin bilgi sahibi olmayışı bu konuda yanlış anlaşılmamalara sebep olmaktadır. BİLSEM tanılama sürecinde ilk kaynak olan sınıf öğretmenleri ÖY öğrencileri aday gösterirken isabetli davranamamaktadır. Sınıf öğretmenlerimizin ÖY öğrenciler hakkında yeterli bilgilerinin olmadığı (Kurnaz, 2009; Şahin, 2011) daha öncede de ortaya konulmuş bir durumdur. Bu nedenle sınıf öğretmenlerine ÖY öğrencilerin özellikleri ile ilgili eğitimler verilmelidir. Tanılama sisteminin yeniden gözden geçirilmeli ve tanılama işlemleri Rehberlik Araştırma Merkezlerine devredilmelidir.

Ülkemizde ÖY eğitimi için en yaygın resmi kurum olan BİLSEM'in kapasitesi ÖY öğrencilerin büyük bir bölümüne hizmet verecek kapasitede değildir. Ayrıca özellikle ilçe, kasaba ve köylerdeki ÖY öğrenciler kendi kaderlerine bırakılmıştır (Kurnaz, 2013). Bu nedenle ülkemizde ÖY öğrencilerin eğitimi ile ilgili olarak BİLSEM'lerin yaygınlaştırılması yanı sıra yeni modeller de üretilmeli ve ülkemizin her yerindeki ÖY öğrenciler kendilerine

uygun eğitim uygulamalarına kavuşturulmalıdır. 2013-2017 ÖY Strateji Eylem Planı ve ÖY Meclis Araştırma Raporu da benzer öneriler getirmekte ve ÖY öğrencilerin hepsine ulaşabilir bir öğretim uygulamasını önermektedirler.

BİLSEM öğrencilerinin üzerlerinde çok yoğun bir iş yükü vardır. Sınava hazırlık, öğrencilerin özel yetenek kursları (müzik, spor, dershane) gibi aktivitelerinin çok olması, BİLSEM eğitimi, özel okulların derslere ek olarak koydukları etüt, egzersiz, kulüp, izcilik vb. etkinlikler öğrencilerin yükünü artırmaktadır. BİLSEM'lerde öğrenci devamsızlığı vardır. Öğrenci devamsızlığının sebepleri BİLSEM'in okul dışı saatlerde eğitim vermesi, diğer eğitim etkinliklerinin BİLSEM'e gidilecek saatle çakışması, eğitim etkinlikleri ile öğrencilerin elde edecekleri sonuçlar hakkındaki kafa karışıklığı, etkinliklerin öğrencilerin ilgisini çeken, yetenek alanlarına uygun, merak ve isteklerini doyurucu olmamasıdır. Keskin, Samancı ve Aydın (2103)'a göre de işleyişte karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, kurumların mevcut işleyişi nedeniyle "öğrenci devamsızlık" sorunudur. Bu sorunun temel sebebi, öğrencilerin normal olarak devam ettikleri örgün eğitim kurumları dışında bu kurumlara gelmek zorunda olmalarıdır. Bu nedenle genellikle öğrenciler yorgunluk, ulaşım vb. sorunlarla zamanla motivasyonlarını kaybetmekte ve devamsızlık yapmaktadırlar. Bu sorunun aşılabilmesi için BİLSEM'lerin üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi için bağımsız kurumlar haline getirilmesi gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. Böylelikle bu kurumlar üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi için yegâne kurumlar olarak hizmet verebilecektir. Öğrencilerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanamaması, öğrenci devamsızlıkları, sınav modeli ile BİLSEM mantığının çelişmesi, zamanın öğrenci açısından yetersizliği, ek destek eğitim ortamlarının (kamp/kurs/atölye vb.) olmaması, yaz döneminde eğitim olmaması, özel okulların BİLSEM bünyesinde öğrencilere ilgi duymalarını reklam amaçlı kullanmaları öğrenciler ile ilgili diğer sorunlardır. Beklenilen uygulamalar ise mezun takip sisteminin oluşturulması, rehberlik faaliyetlerine daha fazla önem verilmesi, öğrencilerin akademik gelişimlerine ağırlık verilirken sanat yönünün ihmal edilmemesidir.

BİLSEM velileri ÖY öğrencilerin eğitimi için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Sosyal, kültürel ve ekonomik düzeyleri fark etmeksizin velilerin ÖY öğrenciler ile ilgili beklenti ve yaklaşımlarında sorunlar görülmektedir. Veliler öğrencilerin yetenek alanlarında eğitim almaları yerine kendi tercihlerine göre eğitim almalarını tercih etmektedirler. Bununla birlikte ailelerin doğru bilgi ve destek alacakları kurumlar yetersizdir. Tokat ÖY çalıştayı raporunda da (2013) ailelerin eğitim yetersizliği ve BİLSEM'ler hakkında bilgisinin olmaması, ailelerin ÖY öğrenciler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, ailenin eğitim faaliyetlerinden haberdar olamayışı, ailelerin beklentilerinin farklı oluşuna vurgu yapılmıştır. Sarı'ya (2013) göre ÖY öğrencilerin aileleri için aile eğitim programları hazırlanarak ailelerin doğru uygulamalar yapmalarına katkı sağlanmalıdır.

Tüm olumlu ve olumsuzlukları ile birlikte BİLSEM'ler ülkemize özgü bir modeldir. Ülkemizde yirmi yıldır ÖY öğrencilerin eğitimi konusunda liderlik yaparak çok önemli görevler ifa etmişlerdir. Aynı zamanda ülkemizde benimsenmiş ve yerleşmiştir. Gelecek yıllarda BİLSEM'lerin karşılaştıkları sorunların çözülerek bu kurumların iyileşmeleri sağlanmalıdır. Bu çözüm sürecinde BİLSEM'ler kendi başlarına bırakılmamalı, ihtiyaç duydukları destek MEB bakanlık merkez ve taşra yöneticileri yanı sıra tüm kurum ve kuruluşlarca sağlanmalıdır. 2013-2017 strateji eylem planına göre öğrencilerin beşinci sınıftan itibaren BİLSEM'lere devamı ön görülmekte, bir yaygın eğitim kurumu olarak

bünyelerinde açacakları resim, müzik, fen, sosyal ve dil vb. atölyelerle ÖY öğrenciler verdikleri eğitimi sürdürmeleri planlanmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose and Significance: Science and Art Centers (BİLSEM) are the most widespread institutions operating in our country over the past twenty years on the issue of the education of gifted students. It is seen that BİLSEMs, which have fulfilled very important tasks within this period of twenty years, have not been subjected to a scientific evaluation. This study is intended to reveal the physical state, and staff structure of BİLSEMs and the way they are perceived in public mind, and determine problems connected with their managements, educational practices, student capacity, diagnostic practices, students and parents.

Methods: The study was conducted in the screening model using the qualitative approach. It uses the case study method. The data were collected using the techniques of standardized open ended interview questions and review of documents. Interviews were held with thirty two BİLSEM directors representing different regions of Turkey. Within the scope of document analysis, 13 reports about workshops and meetings that have been held regarding BİLSEM were investigated.

Results: As a result of the study, it was determined that BİLSEMs are a model unique to our country regarding the education of gifted students; fulfill extremely important tasks in this regard; contribute to the generation of ample information about the education of gifted students and strive to fill a huge gap in this respect, there are differences between the way they are perceived by the public and their official duties, their physical infrastructure is inadequate, their student capacity is extremely low, the number of their teachers is very limited, their teachers' educational level concerning the education of gifted students is far from being satisfactory, and there are problems about student selection, education programs, educational practices, their managements, teachers, students and parents.

Discussion and Conclusions: The findings obtained at the end of the study are, to a large extent, in conformity with the results of other studies in this field (Bildiren and Türkanı, 2013; Keskin, Samancı and Aydın, 201); Sarı and Öğülmüş, 2012). When their state and their problems are taken into consideration together, it can be said that they are an extremely important model for the education of gifted students and therefore they should be preserved with necessary improvements.

KAYNAKLAR

Baykoç Dönmez, N. (2011). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim. Eğiten Kitap Yayınları, İstanbul.

Baykoç Dönmez N. (2001). Bilim Sanat Merkezleri'nin Kuruluşu ve İşleyişinde Yapılması Gereken Düzenlemeler / Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler kitabı. Haz: M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Bildiren, A., Berk, TÜRKKANI, (2013). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Perspektifinden Bilim Ve Sanat Merkezlerinin Hoş Ve Hoş Olmayan Özellikleri Ve Değişiklik Talepleri. Journal of Gifted Education Research – Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi 1(2), Special Issue – Özel Sayı, 128-135.

Birgili, B., Başak, Çalık. (2013). Üstün Yeteneklilerin Eğitimleri ve Türkiye'ye Bakış. Journal of Gifted Education Research – Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi 1(2), Special Issue-Özel Sayı, 67-77.

Çağlar, D. (2001). Üstün Zekâlı Çocukların Eğitim ve Öğretimi, Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı. Haz: M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları

Davaslıgil, Ü. (2001). Üstün çocuklara sahip ailelerin eğitimi. Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı. Haz: M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları

Demirci, M. D. (2010). Bilim ve Sanat Merkezleri Süreci (Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi) İç Denetim Raporu. http://icden.meb.gov.tr/digeryaziler/Bilim_Sanat_Merkezleri_Ic_Denetim_Ra.pdf

Dinnocenti, S. T. (1998). Differentitaion: Definition and Description for gifted and talented. 1998 Spring Newsletter.

Eripek, S. (1996) Zihinsel Engelli Çocuklar. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Gökdere, M., & Çepni, S. (2004). Üstün yetenekli öğrencilerin fen öğretmenlerinin hizmet içi ihtiyaçlarının değerlendirilmesine yönelik bir çalışma; Bilim sanat merkezi örneklemi, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 2, 1-14.

Gökdere, M., (2004). Üstün yetenekli çocukların fen bilimleri öğretmenlerinin eğitimine yönelik bir model geliştirme çalışması, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Gross, M. U. M. (2005). Exceptionally Gifted Children. London and New York: Routledge Falmer.

Hemmings, P. (2010). Israeli Education Policy: How to Move Ahead in Reform. OECD Economics Department Working Papers, No. 781, OECD Publishing.

Keskin, M Ö., Nilay, Keskin Samancı, Solmaz, Aydın. (2013) Bilim ve Sanat Merkezleri: Mevcut Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Journal of Gifted Education Researches – Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi 1(2), Special Issue, Özel Sayı, 78-96.

Kurnaz, A. (2013) KOP Bölgesi İllerinde Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminin Mevcut Durumu Ve İleriye Yönelik Öneriler http://www.unikop.org/makale/KS13-7-11.pdf

Kurnaz, A., (2009). "Sınıf Öğretmenlerinin Üstün Yetenekli Öğrencilere İlişkin Görüş ve Uygulamaları". Üstün Yetenekli Çocuklar II. Ulusal Kongresi, Eskişehir, 2009.

MEB, (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html

MEB, (2011). http://ykbilsem.meb.k12.tr/

MEB, (2011). Milli Eğitim İstatistikleri (Örgün Eğitim 2010-2011) http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2010_2011.pdf

MEB, (2012) Dış ülkeler raporu, http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_02/12114109_stnyeteneklerineitimi.pdf

MEB, (2012:a), Milli Eğitim İstatistikleri (Örgün Eğitim) 2011-2012, http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2011-2012/icerik/68

MEB, 2005. http://www.sinifogretmeniyiz.biz/-ogretim-programlari--ilkogretim-programi-tanitim-el-kitabi-dosya_indir-4208.asp

MEB, 2009. MEB Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2593_0.html

MEB, 2013, Milli Eğitim İstatistikleri (Örgün Eğitim) 2012-2013, http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2012-2013/icerik/79

ORGM, (2014), MEB Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/kurum.asp

ORGM/MEB, (2013). Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2013-2017. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/25043741_zelyeteneklibireylerstratejiveuygulamaplan20132017.pdf

Sak, U. (2010). Üstün Zekâlılar: Özellikleri Tanılanmaları Eğitimleri. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.

Sarı, H. (2013). Türkiye'de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitim Gördüğü Bilim ve Sanat Merkezleri için Öneriler (Editöre Mektup). Journal of Gifted Education Research – Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Special Issue – Özel Sayı, 1(2), 146-149.

Sarı, H., Kürşat, Ö. (2012). 22. Ulusal Özel Eğitim Kongresi. Bilim Ve Sanat Merkezlerindeki (Bilsemlerde) Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. Sözlü Bildiri.

Stambaugh, T., VanTassel-Baska, J. (2006). Comprehensive Curriculum for Gifted Learners. Boston, MA: Pearson Education, Inc

Sternberg, R. J., Jarvin, L., Grigorenko, E. L. (2011). Explorations in Giftedness. New York, NY: Cambridge University Press.

Şahin, F., (2011): Üstün Yetenekli Öğrencilerin Belirlenmesi Konusunda Sınıf Öğretmenlerine Verilen Bir Eğitim Programının Etkiliği, Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

ÜYEP (2010). Üstün Yetenekliler Eğitim Programları. http://www.uyep.anadolu.edu.tr

TBMM (2013). Özel Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Araştırma Komisyon Raporu.

Tokat Çalıştay Raporu, (2012). Tokat BİLSEM, 30 / Kasım / 2012 – 1 / Aralık / 2012. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_02/07095310_tokatstnyeteneklileraltay..pdf

TÜBİTAK, (2009) Üstün Yetenekliler/ Zekâlılar" Çalıştayı (Bilsem Modeli) Raporu 2009, http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_08/16110749_stnyeteneklilerzekallaraltayblsemmodeliraporu2009.pdf

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9th ed.) (Qualitative Research Methods in Social Sciences). Ankara: Seçkin Yayınevi.